

MİLLÎ MÜCADELE'NİN GAZETESİ HAKİMİYET-İ MİLLİYE NASIL ÇIKARILDI?

Dr. MEHMET ÖNDER

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın (30 Ekim 1918) hemen ardından galip devletlerin Anadolu işgal programları uygulaması 15 Mayıs 1919 da Yunanlıların İzmir'e çıkmaları ile başlamıştı. Bu çıkartmadan bir gün sonra, IX. Ordu Kıtaları Müfettişliği'ne atanan Mustafa Kemal Paşa (Atatürk), Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan Samsun'a hareket etmiş, Müfettişlik Karargâhı'nın 18 subayı ile birlikte, 19 Mayıs 1919 sabahı Samsun'a gelmişti. Bu olay aşlında Mustafa Kemal Paşa'nın işgal kuvvetlerine ve bu işgali hoşgörü ile karşılayan İstanbul Hükümeti'ne karşı Anadolu'da mücadele bayrağını açmak ve mücadeleyi başlatmak için yaptığı kahramanca bir hareketti. Olaylar bundan sonra hızla gelişmeye başladı. Yunanlılar İzmir'den Anadolu içlerine sarkmağa devam ederken İngiliz, Fransız, İtalyan işgal kuvvetleri de aralarında anlaşıkları gibi Anadolu'yu işgale başlamışlardı. Her ne kadar düşman işgallerine karşı, çeşitli şehir ve kasabalarda direnme güçleri oluşmuşsa da bunlar yeterince teşkilâtli olmadıklarından güçsüz, hatta başsız kalmaktaydı. Öte tarafta Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktığının ertesi günü Sadrazam Damad Ferit'e bir telgraf çekerek "İzmir işgalini milletin asla kabul etmeyeceğini" bildirmiş, Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa ile de hemen bağlantı kurmuştu. Mustafa Kemal Paşa, mücaledeyi vatan sathında millet birliğine ve vatan bütünlüğüne dayalı tek bir güçte birleştirmek istiyordu. Bu amaçla Samsun'dan daha içlere gitmeyi kararlaştırdı. 25 Mayıs 1919 da Havza'ya, 12 Haziran 1919 da Amasya'ya geldi. Amasya'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına bütün illere gönderdiği bir genelgede "Vatanın bütünlüğünün ve milletin istiklâlinin tehlikede olduğunu, İstanbul Hükümeti'nin görevini yapamadığını, milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararının kurtaracağını..." belirterek Erzurum da toplanmasına karar verilen Kongre'ye her ilden üç temsilcinin gönderilmesini bildirdi. Amasya'da 14 gün kalan Mustafa Kemal Atatürk, buradan Tokat ve Sivas'a da uğrayarak 3 Temmuz 1919 günü Erzurum'a geldi.

Olaylar hızla gelişirken Türk basınının kümeleştiği İstanbul'da padişah yanlısı, Anadolu Kuvay-i Milliye yanlısı gibi kutuplaşmalarda hemen başladı. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini tam bir birlik içinde protesto eden gazetecilerin heyecanı giderek yatışıyordu. Bazı gazeteler işgale yumuşak bakar oldular. Bununla da kalmadılar. Mustafa Kemal'in Anadolu harekâtını devletin başına yeni gâileler açacak ve işgalci devletleri kızdıracak bir macera olarak görmeye başladılar. Bunların başında Alem-dar ve Peyam-ı Sabah gazeteleri geliyordu. İstanbul'da Tasvir-i Efkâr, İkdâm, Vakit, İleri, Tercüman, Akşam gibi bağımsız gazeteleri de Erzurum'a, Sivas'a muhabirler göndererek, Hükümetin sansür baskılarına rağmen Anadolu harekâtını ve bu harekâtın lideri Mustafa Kemal Atatürk'ü destekliyorlardı¹. Başta İzmir olmak üzere Anadolu'nun işgal bölgelerindeki gazeteler çaresiz, işgal kuvvetlerinin sıkı takibi ve sansürü altındaydı. İzmir'de yayınlanan Anadolu, Duygu, Ahenk gazeteleri Yunan bildirimlerini yayınlamak zorunda bırakılıyordu. İzmir'de yayınlanan Köylü gazetesi ise tamamen düşman tarafını tutuyordu. İşgal bölgeleri dışında kalan Anadolu gazeteleri arasında Konya'da yayınlanan Öğüd ve Babalık, Kastamonu'da Açık Söz gazeteleri açıkca Millî Mücadele'nin yanında ve safında yer aldılar². Bundan başka Erzurum'da Albayrak, Balıkesir'de Doğru Söz, Adana'da Yeni Adana, Amasya'da Emel, Samsun'da Ahali, Maraş'ta Amaf-i Milliye ve daha başka birkaç gazete de Millî Mücadele'yi haber ve makaleleriyle destekliyorlardı³.

Atatürk, Anadolu'da başlattığı Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasında iç ve dış basının ne denli etkin bir güç olduğunu çok iyi biliyordu. Bazı gazetecilik deneyleri de yapmıştı. Harp Okulu'nda öğrenci iken (1896-1902), arkadaşları ile birlikte bir duvar gazetesi çıkarma girişimleri olmuş, bu yüzden izinsizlik cezası almıştı. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan iki gün sonra, 2 Kasım 1918 de arkadaşı Fethi (Okyar) ile birlikte İstanbul'da Minber adlı siyasi, günlük bir gazete yayınlamışlardı. Dr. Rasim Ferid, Minber'in imtiyaz sahipliğini ve sorumlu müdürlüğünü almış, Atatürk bu gazetede Minber takma adı ile baş yazılar yayınlamıştı. 50 sayı çıktıktan sonra 21 Kasım 1918 de kapanan Minber, Atatürk'ün basına verdiği önemin çarpıcı bir örneğidir.

¹ İhsan İlgar, Mütarekede Yerli ve Yabancı Basın, İstanbul, 1973.

² Mehmet Önder, Millî Mücadele'nin Yanında ve Safında Öğüd Gazetesi, Ankara, 1986.

³ Yücel Özkaya, Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın, s. 18-28, Ankara 1989.

Atatürk, Anadolu'da giriştiği millî harekâtın haklılığının özellikle dış basında yer almasına titizlikle özen gösteriyordu. Sivas Kongresi'nin yapıldığı günlerde (4-11 Eylül 1919) Amerika'dan Sivas'a gelen Chicago Daily News gazetesi muhabiri Louis E. Browne'a Millî Mücadele'nin haklılığı konusunda geniş bilgiler verdi ve onun aracılığı ile Dünya'ya duyurdu. Daha sonraları Fransız gazeteci Madame Berthe-Georges Gaulis de Anadolu'ya gelerek Ankara'da Atatürk'le görüştü, aylarca kalarak, Millî Mücadele'nin haklılığını Fransız ve Dünya kamuoyuna duyurdu. Atatürk, Avrupa'da kendisi ve Türkiye lehinde-aleyhinde yazılan yazıları, haberleri de titizlikle izliyordu. Cevap verilmesi gerekenlere gazeteler yolu ile cevap verdiriyor, leyhte-aleyhte olsun hiçbir yabancı gazeteyle polemik açılmamasına dikkat gösteriyordu. Bu arada Millî Mücadele aleyhinde yayın yapan İstanbul gazetelerinin Anadolu'ya geçmemesi için gerekli önlemlerin alınmasını, Anadolu'da Millî Mücadele safında yer alan gazetelerin en uzak yurt köşelerine, işgal bölgeleri ve İstanbul'a girmesi için çalışılmasını ilgililerden istiyordu⁴.

Atatürk'ün Millî Mücadele'de Çıkarttığı İlk Gazete: İrade-i Milliye

Erzurum Kongresi'nden sonra Sivas Kongresi'de yapıldı ve 11 Eylül 1919 da Kongre sona erdi. Mustafa Kemal'in başkanlığında Kongrece seçilen Heyet-i Temsiliye, bundan böyle Türk Milleti adına Türkiye'yi temsil edecek, Temsil Heyeti en kısa zamanda Meclis-i Mebusa'nın açılması için milletvekili seçimine başlayacaktı. Bu arada Atatürk Sivas Kongresi'nde alınan kararları ve yapılan işlemleri duyurmak, içte ve dışta kamuoyu oluşturmak amacıyla Sivas'ta hemen bir gazete çıkarılması girişiminde bulundu. Gazetenin adını (İrade-i Milliye) koyarak valilikten imtiyazını aldı. Sahipliği ve mes'ul müdürlüğü Sivas'lı gençlerden Salahaddin'e verildi. Baskı işleri Sivas Valiliği matbaasında gerçekleştiriliyordu. 14 Eylül 1919 günü İrade-i Milliye'nin ilk sayısı çıktı. İrade-i Milliye'nin başlığının altındaki (*Metalibi ve Amal-i Milliye'nin Müdafiidir*) sözü de Atatürk tarafından yazdırılmıştı. Gazete haftada 2 ve 4 sayfa olarak yayınlanıyordu. İlk sayısına Atatürk'ün direktifi ile Sivas Kongresi'ne katılmış bulunan tarihçi-yazar İsmail Hami (Danışmend) (*Harekât-ı Milliye'nin Esbabı*) başlıklı uzun bir yazı yazmıştı. Yine ilk sayıda Atatürk'ün Kongreyi açış nutku, ayrıca Kongre'nin padişaha çektiği tel, millete bir beyanname, Kongre

⁴ a.g.e. s. 25-34.

üyelerinin yerininin metni, Sivas Valisi Reşid Paşa'nın Mamuretilaziz Valisi Galip Bey'in ihaneti ile ilgili Dahiliye Nazırı'na gönderdiği telin sureti yer alıyordu.

Gazetede ki haberler ve yazılar Atatürk'ün arkadaşları tarafından hazırlanıyor, Atatürk'e gösterildikten sonra yayınlanıyordu⁵.

İrade-i Milliye gazetesi, Atatürk'ün Sivas'tan Ankara'ya ayrılması tarihi olan 18 Aralık 1919 dan sonra da yayımını sürdürdü. Bu tarihten sonra Atatürk'ün kontrolünden çıkmış, yine de yayımına devam etmesi için çalışılmıştı. Bir ara Atatürk, İrade-i Milliye'nin Ankara'ya taşınmasını istemiş, ancak Sivas'lular ve gazetenin imtiyaz sahibi, gazetenin Sivas'ta kalmasını istediklerinden, taşınma işinden vazgeçilmiştir⁶. İrade-i Milliye, Sivas'ta 138 sayı çıktıktan sonra, matbaasının yanmasıyla 1921 yılı başlarında kapandı.

Hâkimiyet-i Milliye'nin Yayınlanması

Atatürk, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Temsiliyesi Reisi" olarak 27 Aralık 1919 günü Ankara'ya geldikten ve Keçiören'deki Ziraat Mektebi'ne yerleştikten iki gün sonra, bir gazete çıkartmağa karar vermişti. Her ne kadar Ankara'da vilâyet matbaasında basılan bir Ankara Vilâyet gazetesi çıkıyorsa da bu düzensiz ve ne zaman çıkacağı belli olmayan Resmî Gazete'de ancak vilâyet ilânları ile bir iki resmî haber yayınlanıyordu. Bunun dışında Ankara'da Heyet-i Temsiliye'nin yayın organı olabilecek bir gazetenin çıkması gerekiyordu. Atatürk, arkadaşları ile birlikte önce gazetenin adı üzerinde durdu. (Anadolu'nun Sesi) adı uygun bulunmuştu. Atatürk, Sivas'ta yayınladığı (İrade-i Milliye) gazetesinin adını bu kez Ankara'da (Hakimiyet-i Milliye) olarak devamını istedi. Gazetenin adı (Hakimiyet-i Milliye) olmuştu. Gazetenin adı konmuştu ama, ortada ne matbaa vardı, ne de kağıt. Valilikten yayın imtiyazının da alınması gerekiyordu. Ankara Vali Vekili defterdar Yahya Galip bu izni kolayca verdi. Gazetenin sahipliği ve yazı işleri Müdürlüğü Recep Zühdü (Soyak) a verildi. Bir matbaa kuruluncaya kadar gazetenin Ankara vilâyet matbaasında yayınlanması düşünülmüştü. O günlerde Atatürk'le birlikte Ankara'ya gelmiş bulunan Mazhar Müfit Kansu, yayınladığı hatıralarında Hâkimiyet-i Milliye'nin çıkışı hakkında bize şu bilgileri vermektedir:

⁵ Atatürk'ün Doğumunun 100. yılı dolayısıyla Türkiye İş Bankası, İrade-i Milliye gazetesinin ilk sayısını tıpkı basım, ayrıca Türk alfabesiyle yayımlanmıştır.

⁶ Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi, II., s. 42, Ankara, 1968.

..Ankara'da bir gazetenin çıkmasını ve isminin Hâkimiyet-i Milliye olmasını görüştük ve karar verdik. Gazete çıkabilmek için vilâyet matbaasından istifade etmek lâzımdı. Gerek kağıt ve gerekse tab hususunda muavenete muhtaç idik. Usulen gazetenin neşri için vilâyete müracaatla müsaade-i resmîyesini aldık. Muavenet için de vali vekiline beni gönderdiler.

Hükûmete gittiğim ve vali vekili Yahya Galip Bey'in odasına girdiğim zaman, defterdar, mektupçu, jandarma kumandanı ve sair erkânı vilâyette odada bir şeyler görüşmekte idiler.

Beni yanına oturtmuştu. Gizlice fısıldama kabilinden: "Paşa'nın selâmı var, Hâkimiyet-i Milliye'yi çıkaracağız, bize Vilâyet matbaasından ödünç olarak kağıt vermenizi ve tab için lâzım gelen hurufat vesaireyi ihzar edinceye kadar Matbaai Vilâyetten yardım edilmesini rica ediyor" dedim.

Benim bu gizli sözlerim üzerine Yahya Galip Bey yüksek bir sesle: "Ne demek efendim, gazete çıkaracak iseniz kağıdı vilâyet mi verecek? Matbaa-i Vilâyet sizin malikâneniz midir? Olamaz efendim, böyle şeyler usul ve nizamı mugayirdir. Ben usul ve nizamı mugayir işler için Heyet-i Temsiliye filan tanımam" diye attı, tuttu.

Doğrusu ben şaşırđım. Yahya Galip Bey'in bu tarz-ı hareketi ve cevabı beni hayrette bıraktığı gibi, odada hazır bulunanları da hayrete sevk etti.

Benim de sert bir cevap vereceğimi tahmin eden memur efendiler, birer birer odadan çıkıp gittiler. Yalnız kalınca, Yahya Galip Bey bir kakkaha attı: "Nasıl çalımımı beğendin mi? Defterdara, mektupçuya, jandarma kumandanına, ben Heyet-i Temsiliye tanımam filan diye attık tuttuk, Bu adamlar da amma yaman vali, Heyet-i Temsiliye'nin muavenet ricasını reddetti diyecekler. Be birader, böyle şeyler sorulur mu? Matbaa-i Vilâyet de sizin, biz de sizin; ne kadar kağıt isterse-niz alınız. Matbaa müdürüne lâzım gelen emirleri veriniz" dedi ve ısmarladığı kahveyi içtikten sonra mektebe geldim.

Vakayı anlattığım arkadaşlarla epice güldük. Bu suretle Hâkimiyet-i Milliye'yi çıkarmağa başladık. Sahib-i imtiyazı Recep Zühtü idi. Gazetenin dar ve tah-ta bir merdivenle çıkılınca hemen iki küçük odadan ibaret idarehanesi vardı. O küçük odanın birinde tahta bir masanın kenarında, beş numaralı kötü bir lam-banın ışığı altında Ziya Gevher'i, yazı yazmakla meşgul görürdük.

Akşamları bazı dostlar idarehaneye uğrayarak havadis getirirler, muavenet-i kalemiyede bulunurlardı⁷.

⁷ Mazhar Müfit Kansu, Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, II., s. 503, Ankara, 1968.

Gazete idarehanesi için, Ankara'nın Ulus Meydanı'nda ilk Büyük Millet Meclisi binasına yakın Veli Hanı'nın birinci katında iki oda kiralandı. Yazı heyeti bu odaya yerleşti. Vilâyet Matbaası ise Valiliğin alt katındaydı. Matbaanın bir müdürü, kolla çevrilen yaşlı baskı makinasının bir makinisti, iki-üç te mürettibi vardı. Bu mürettipler günde ancak 2-3 sütûn yazı dizebiliyorlar, ikinci ezanı okununca da görevlerinden ayrılarak evlerine gidiyorlardı.

Haftada 2 defa ve şimdilik 4 sayfa olan yayınlanmasına karar verilen Hâkimiyet-i Milliye böyle yetersiz bir matbaada çıkıyordu⁸.

Gazetenin yazı ve haberlerinin sağlanmasında Atatürk'ün yakın arkadaşlarından Hakkı Behiç te görev almıştı. Ne var ki, gazetenin başlığı için bir klişe yaptırılmamış, matbaadaki 36 iri punta harflerden bir (*Hâkimiyet-i Milliye*) dizdirilmiş ve başlık olarak kullanılmıştı. Gazete 57 x 82 boyutlu kağıdın ikiye katlanması ile 4 sütûn üzerinden hazırlanıyordu. Sonunda 10 Ocak 1920 Cumartesi günü ilk sayısı yayınlandı. Başlığın sağında (*Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mes'ulü Recep Zühdi*) (*Adresi: Ankara-Hâkimiyet-i Milliye*) yazısı okunuyordu. Bunun altına (*Abone şartları: Seneliği 300 kuruştur. Altı aylığı 160 kuruştur*) yazılmıştı. Başlığın solunda (*Umur-ı tahririye için Hey'et-i Tahririye'ye, umur-ı idare için Müdür-i Mes'ule müracaat olunur*) cümlesi yazılmış, altına da (*Dercedilmeyen evrak iade edilmez. Nüshası 3 kuruştur*) ibaresi konmuştu. Başlığın altında da (*Mesleği, milletin idaresini hâkim kılmaktır*) yazısı okunuyordu. İlk sayıda Heyet-i Tahririye imzalı, Atatürk'ün Hakkı Behiç'e not ettirdiği (*Hâkimiyet-i Milliye*) başlıklı bir başyazı yer aldı. Bütün bir sayfayı dolduran başyazıda gazetenin tutacağı yol ve Milli Mücadele'nin hedefleri şu cümlelerle dile getiriliyordu:

Bugünden itibaren mevki-i intişara çıkan ve sütûnlarında bütün Anadolu ile onu alâkadar eden muhitlerin ahvâl ve hadisâtını ihtiva edecek olan gazetemize bu ismi tesadüfî olarak vermedik. Gazetemizin ismi, aynı zamanda takip edeceği tarih-i mücâhedenin de nev'idir. Şu halde diyebiliriz ki, Hâkimiyet-i Milliye'nin mesleği, milletin müdafaa-i hâkimiyeti olacaktır.

Cihanın her tarafında, en müfrit ve en yüksek demokrasilere müteveccih inkılâplar vücuda getirdiği, milletler terakkiyat-ı medenîyenin istinat ettiği manevî hâkimiyetlerden bile müştakî bulunduğu, servetler ve mâişetler hususunda bile müsavâta doğru önüne geçilmez cereyanlar peyda olduğu bir zamanda, bâhusus meşrutiyeti

⁸ Enver Behnan Şapolyo, Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın, s. 192, Ankara 1960.

getiren inkılâptan oniki sene sonra, tekrar hâkimiyet-i millîye için mücadeleye ihtiyaç görünmesi biraz garîb telâkki olunabilir. Böyle düşünecek zevâta şimdiden kısaca cevap verelim ki "hâkimiyet-i millîye" hiç bir zaman meşrutiyet demek değildir. Meşrutiyet ancak onun vasıtası olabilir.

Her millet inkılâbını hâkimiyetinin istirdâdı için yaptığı gibi, bizde de inkılâbın hedefi hâkimiyet-i millîye idi. İlân-ı meşrutiyeti takip eden ilk birkaç sene içinde bu hedefe az çok yaklaşıldığı halde, bir taraftan irtica korkusunun tazyike başladığı hürriyetler, diğer taraftan mukadderat-ı millete bilâ-rekabet vaz'-ı yed etmek ihtiras-ı garîbinin bulandırdığı müşevveş dimağlarla birleşerek ricî hareketlere sebep oldu; ve millet hissetmeyerek bir lâhza elde tuttuğunu zannettiği hâkimiyeti başından geçen velveledâr fırtınalara kaptırmış bulundu. Bir gün geldi ki hürriyetten bahsedilip dururken hiç kimse istediği gibi hareket, en meşrû işlerinde dahi nefsinde mezuniyet göremez oldu ve hâkimiyet-i millîye namına geçmiş zamanların belirsiz bir hatırasından başka bir şeye mâlik olmadığını hissetti.

Buna tahammül edilemezdi. Çünkü o hâkimiyeti ele geçirincede kadar ne fedakârlıklar yapılmış, ne kurbanlar verilmiş, otuzüç senelik bir saltanat-ı mezâlîmin ne kara günleri, ne acıları, ne felâketleri çekilmişti. Fakat daima hududun bir köşesinden, mütecessis ve hâin, bir fırsat-ı tecavüz bekleyen düşman gözler, hiç bir gün parlamaktan hali kalmadı; ve millet hâkimiyetini yine ona istinâden gasbedenler, daima uskun o iki yuvarlak ateşle parlayan noktasını göstererek tehditkâr bir ittisa ile taşmak istidadını gösteren sabır ve tahammülü teskin ettiler. Muvaffak oldular. Çünkü bu millet, hayat ve mevcudiyeti nâmına her fedakârlığı bilâtereddüd kabulden hiç bir gün çekinmemişti. "Endişe-i vatan" karşısında onun unutulmadığı kin ve intikam, terk ve fedâ etmediği emel ve menfaat, göze aldırmadığı vak'a ve tehlike yoktu. Mevcudiyetini koyduğu bu muharebede kendüsine zafer vaadedenlerin, hâkimiyetine tecavüz etmelerini hoş gördü. Fakat zafer yerine hezimet gelince, bu millet dünyanın hiç bir milletinde bulunmayan büyük ve metin bir ulûv-ı cenâb ile hâkimiyete sahip olduğunu gösterdi. Başında bulunanları kırdı, devirdi.

Mütareke'yi müteakip, intizar olunuyordu ki, hâkimiyet-i millîye, artık onu iptale harîs olan pençelerden tahlis edildiği için millete telâfi-i mâfât yolunda yüksek ve müessir bir âmil olacak sulhü ve onun istikbale râci olan şeraitini temin hususunda her şeyden ziyade kuvvetli olan mevcudiyet-i millîyeyi izhar ve ispat edecek, hezimetin dağıttığı muhtelif kuvâ-yı millîyeyi tevhid ve telif ederek hedefe sevkleyecek... Evet, böyle zan olunuyordu. Meğer bu memleketin harabe-i hâkimiyeti üzerinde kirlî ve çamurlu yuvalar kurmak isteyen baykuşlar daha eksilmemiş... Meğer mâziye karıştığını zannettiğimiz devr-i mezâlîmin rüya-yı avdetiyle dem-güzâr olanlar, müstakbel saraylarının altın emellerini bu zavallı milletin kafatası üzerinde

kurmak isteyen Hülâgu ahfâdı daha varmış... Mütareke'nin hemen ferdâsında iğrenç bir manevra ile mevki-i iktidara öyle hükûmetler çıktı ve ilk darbe ile yıktıkları hâkimiyet-i milliyenin aks-i tesiratından korkarak öyle hiyanetler irtikap ettiler, memleketi düşmanların taksim masasına kolları bağlı sürüklemek, milleti mezba-ha-i tarihe gözleri kapalı sevk etmek için düşman kuvvetlerine istinat ederek öyle şenâatler vücuda getirdiler ki, millet bu defa bütün kuvvet ve azameti ile mevcudiyetini ve hâkimiyetini fiilen izhar etmek ıztırârında kaldı. İşte Kuwâ-yı millîye, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtı bu ıztırarın mevlûdu ve bu ahval ve hadisâtın netice-i tâbiyesidir. Hâkimiyet-i Millîye gazetesi de bu hadisâtın doğuyor.

Bundan sonra hâkimiyet-i millîye ihlâl edilemez; buna şüphe yok. Millet bu en sonuncu tecrübesinden o kadar büyük bir intibah ile çıktı ki, artık hâkimiyet onun dimağında on iki sene evvelki hatırasından daha çok derin, daha pek çok nüfus etmiş bir iz teşkil ediyor. Melekât-ı dimağiyesi bu iz üzerinde tavakkuf etmedikçe işleyemez. Fakat memleketimizde hâkimiyet-i milliyenin düşmanları o kadar alçak ve o kadar zelil mahiyettedir ki düşman himayelerine sığınarak, ecnebî kuvvetlerinden imdat umarak milletin sadâ-yı hakk ve hâkimiyetini boğmak teşebbüsünden kolay kolay vazgeçeceklerini zannetmiyoruz. Vaktiyle büyük inkılâplar sırasında saraylarını düşman askerlerine muhafaza ettiren, milletlerine düşmanlarının süngülerini davet eyleyen hükümdarlar bile görülmüştü. Fakat unutulmamalıdır ki bu hükümdarlar siyaset meydanlarında can verdiler ve daha fenası, bütün beşeriyetin hafıza-ı tel'inde yaşıyorlar. Hükümdarları affetmeyen hâkimiyet-i milliyenin birkaç türediği ne dereceye kadar hazmedebileceği meydandadır. İşte gazetemiz, milletin hâkimiyetine musallat olmak isteyecek eşhâsa karşı mücâhede ve mücâdele için intişar ediyor.

Hâkimiyet-i millîye'nin mücâhedatına daha çok zaman ihtiyaç görüyoruz. Meşrutiyetin, meclislerin, oralarda herhangi birkaç manevra ile ihraz-ı ekseriyet edecek fırkaların, siyasî zümrelerin arkasında, Anadolu'nun saf, dūr-endîş, mütevekkil ve âlicenap, fakat daima azim ve iradesine mâlik vicdanını kendine rehber edinerek Hâkimiyet-i millîye yaşayacaktır.

Hâkimiyet-i millîye üç büyük istinadgâh tanır: Zekâ, irfan, hamiyet... Bunlar haricinde hiç bir şeye istinat edemez. Millet hâkimiyetine sermayelerin, ne içi boş siyasetlerin, ne kinlere, menfaatlara, ikbal ve istikballere müteveccih geçici heveslerin bâzîçesi olamaz. Millet yaşamağa, hür ve müstakil yaşamağa, yaşadıkça da mesul ve mütekâmil bir unsur-ı terakki olmağa muhtaçtır. Hâkimiyetini bunun için istimal edecektir. Gazetemizin de gayesi milletin bu ihtiyacıdır.

Heyet-i Tahririye

Hâkimiyet-i Milliye'nin 10 Ocak 1920 tarihli ilk sayısında, Bursalı hanımların Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Temsil Heyeti'ne çektikleri işgali protesto eden uzun telgrafı ile güneyde Fransızların Maraş işgallerini protesto eden Pazarcık Müftüsü, Belediye Başkanı ve halkın telgrafına yer veriliyordu. Bu telgraflarla her şehrin, her kasabanın işgal kuvvetlerinin eylemlerini protesto etmeleri için Anadolu'ya mesajlar veriliyordu.

Nitekim bu yayınlardan sonra protesto telgrafları ve mitingler artmış, Anadolu'nun her köşesinden sesler gelmeye başlamıştı. Ayrıca ilk sayıda Azerbeycan, Gürcistan olaylarına da yer verilmiştir.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin ilk sayısının kaç adet basıldığı hakkında kesin bilgimiz yoksa da o günü yaşayanların ve araştırmacıların notlarından bunun 1200-1500 adet olduğu sanılmakta, yarıdan fazlasının ordu birliklerine, il ve ilçeler, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine, valiliklere, dış temsilciliklere ve gerekli görülen yerlere dağıtıldığı bilinmektedir. Gazetenin çıktığı ertesi günü, 11 Ocak 1920 günü Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri Merkez Heyetlerine şu genelge gönderildi⁹:

"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti meslek ve programı dahilinde ve Heyet-i Temsiliye'nin nezareti altında Ankara'da haftada iki defa neşredilmeğe başlanan "Hâkimiyet-i Milliye" gazetesinin ilk nüshasından miktar-ı kâfi posta ile gönderilmiştir. Seneliği üç yüz, altı aylığı yüz altmış kuruştan abone kaydedileceklerin abone bedellerinin Ziraat Bankası vasıtasıyla irsali ve bu bahta delâlet ve teşvikat icrası bilhassa rica olunur.

*Heyet-i Temsiliye Reisi
Mustafa Kemal*

Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa, 13 Ocak 1920 günü 15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa'ya da bir telgraf göndererek Ankara'da Hâkimiyet-i Milliye adında bir gazete çıkarılmağa başlandığını, görünüşte özel bir gazeteye benziyorsa da yazılarının Temsil Heyeti tarafından verildiğini bildirmiştir¹⁰.

⁹ Ömer Sami Çoşar, Millî Mücadele Basını, s. 125, İstanbul, 1963.

¹⁰ Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Atatürk Arşivi, D 4/162. Ayrıca bk. Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, IV., s. 162, Ankara, 1964.

Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin başyazılarına imza konmamış, bazı makalelerin altına tek bir yıldız atılmıştır. Bu yazıların Atatürk'ün kaleminden çıktığı ya da Atatürk tarafından dikte ettirildiği söylenmektedir¹¹.

Her ne olursa olsun, Hâkimiyet-i Milliye dar kadrosu ve yetersiz matbaasında bir dava gazetesi olarak yayını sürdürmekte kararlıdır. Bir defasında Mustafa Kemal, ayrıca gazetenin imtiyaz sahibi ve yazı İşleri Müdürü Recep Zühdü imzasıyla 5 Mart 1920 de İstanbul'da Harbiye Nezareti Başyaveri Salih Bey'e bir telgraf çekilmiş, çok acele bir şapograf makinası, yeteri kadar yedek muşambası ve mürekkebi istenmiştir¹². Eskişehir Mutasarrıflığı'ndan istenen 442 okka gazete kağıdından 272 okkası ancak 20 Nisan 1920 de Ankara'ya ulaşmıştır¹³. İstanbul'dan gönderilecek kağıtların da Bursa'ya gelbi konusunda Mustafa Kemal Bursa'da 14. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami Bey'e de 14 Nisan 1920 tarihli bir telgraf göndermiştir¹⁴. Bu telgraflardan anlaşılacağı üzere, matbaa makinasının yanında kağıt sıkıntısı da son safhadadır. Birkaç kez, Ankara çarşısında esnaftan paket kağıdı aranmış, bunlardan uygun bulunanlara gazete basılmıştır. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Atatürk Arşivi'nde, çıktığı günden itibaren Hâkimiyet-i Milliye gazetesi'ne abone sağlanması, abone bedellerinin Ziraat Bankası aracılığı ile Ankara'ya gönderilmesi, postalanan gazetelerin mahallinde ve ilgililere gereğince dağıtılması konusunda Mustafa Kemal imzalı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve askerî birliklere gönderilmiş pekçok telgraf kopyesi vardır. Bunlar arasında Nazilli Mevki Komutanı Servet Bey'in 14 Ocak 1920 de Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği bir telgrafta Hâkimiyet-i Milliye'nin yazılarıyla kimin uğraşacağını soran telgrafı da vardır. Verilen cevapta Hâkimiyet-i Milliye'nin yazı işleri ile Heyet-i Temsiliye'den Hakkı Behiç Bey'in uğraştığı bildirilmiştir¹⁵.

Hâkimiyet-i Milliye, daha çıktığı gün bir başyazı ile tavrını vatan ve millettten, milletin hâkimiyetinden yana koyduğunu, açıkça "Kuvây-ı Milliye" taraftarı olduğunu ilân etti. Anadolu harekâtını başından beri kötüleyen ve Kuvây-ı Milliye aleyhinde yazılar yazan bazı İstanbul gazeteleri

¹¹ Yücel Özkaya, a.g.e. s. 69.

¹² Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Atatürk Arşivi, Klasör: 29/336.

¹³ Aynı Arşiv, Klasör: 29/23.

¹⁴ Aynı Arşiv, Klasör: 20/B.

¹⁵ Bu telgraflar için bk. Yücel Özkaya, a.g.e. s. 66-68.

Hâkimiyet-i Milliye'nin çıkışından hoşlanmayacakları belli idi. Gazeteyi kötülüyor, milleti, sonu karanlık bir maceraya sürüklemekle suçluyorlardı. Hâkimiyet-i Milliye ise, bu bozguncu gazetelere cesaretle yaylım ateşi açıyor, Anadolu'nun bu gazetelere karşı sert tutumuna geniş yer veriyordu. 2 Şubat 1920 tarihli sayısında Sivas'taki Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti üyelerinin İstanbul'daki Osmanlı Matbuatı Cemiyeti'ne çektikleri telgraf (*Anadolu'dan Acıklı Bir Sadâ*) başlığı ile yayınlandı. Türk kadınlığının övünç yaftası olabilecek bu telgraf aynen şöyledir¹⁶:

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti İstanbul'da Matbuat-ı Osmaniye Cemiyeti'ne bir telgraf çekmiştir. Telgrafın İstanbul matbuatında henüz intişar edemeyen bir suretini dercediyoruz:

İsimleri, meslekleri, maksatları sahib-i imtiyazlarının, müdir-i mesullerinin, muharrirlerinin şahsiyetleri herkesçe malûm olan iki üç gazetenin hayal ve memat mücadelesinde bulunduğumuz şu ân-ı mühimde bütün millet-i necîbe-i Osmanîyeyi vahdet dairesinde harekete davetle memleketi kurtarmak için umuma nesâyih-i vatanperverânede bulunacakları yerde, sükûnu ihlâl, sade-dilânı iğfal, ahlâk-ı umumîyeyi ifsat edecek neşriyat-ı nifakcüyânede bulduklarını görüyor ve işitiyoruz. Memleketimizi düşmanlar taksime çahşırken onlara mânen, maddeten yardım eden memleketin bu hayırsız evlâtlarını kadın kalbiyle tel'in ediyoruz. Bu gazetelerde yazılanlarla, yazanlardan nefret etmeyen hakiki bir Türk, Müslüman tasavvur edemeyiz. Bu efendiler acaba ne istiyorlar? Memleketimizin en mühim, en güzel aksamının işgal altında, dindaşlarımızın zulüm ve istibdat içinde inlediğini bilmiyorlar mı? Bu efendiler agrâz-ı şahsiye ile uğraşacaklarına, ortaklığa nifak, fesat tohumu saçacaklarına memleketin uğradığı şu felâkete karşı bir tedbirleri varsa onu söylesinler. Yoksa memleketi bu bâdireden kurtarmak isteyen birtakım erbâb-ı hamiyeti şu İttihatçı imiş, diğeri İtilâfçı imiş diye şaibedâr etmekle memlekete, hattâ kendilerine ne fayda olduğunu bir türlü anlamıyoruz. Yalnız anladığımız, bildiğimiz bir şey varsa, biz bu İttihatçıdır, İtilâfçıdır propagandalarını artık dinlemiyoruz ve dinlemeyeceğiz. İttihatçı da, İtilâfçı da bu memleketin evlâdıdır. Elverir ki bunlar memleketini seosin ve bu memleketin evlâdı olduğunu unutmasın, vicdanını milyonlar pahasına satmasın. İyi bilmelidir ki, birkaç alçak İttihatçı için memleketin bütün güzide evlâtları lekelenemez. Bugün Anadolu ahalisi, kadın, erkek, cümlemiz fırka isminden bile nefret ediyoruz. Çünkü artık tefessüh etti. Bizler fırka filân istemediğimiz gibi birkaç kişinin fırka kavgasına da memleketimizi feda edemeyiz. Anadolu fırka istemiyor ve istemeyecek. Fakat evelce fırkalara mensup olan namuslu vatan-

¹⁶ 2 Şubat 1920 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesi. Ayrıca bk: Devrim Yazarlarının Kalemile Millî Mücadele ve Gazi Mustafa Kemal (Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan-İnci Enginün-Birol Emil Nejat, Birinci-Abdullah Uçman), İstanbul, 1981.

daşlarını da İttihatçıdır, İtilâfçıdır diye feda edemez. Biz bugün bütün Anadolu'nun müdafaa-i hukuku nâmına toplanmış kadın ve erkekten mürekkep bir kitle halinde memlekelerimizin müdafileriyiz. Bunu bilsinler. Eğer bu efendilerin maksatları her teşebbüs-i hayrı akamete mahkûm eylemek, memlekette hiç bir namuslu adam bulunmadığını ilân etmekten ibaret ise, irtikâp ettikleri şu hal millet, memleket nâmına hıyanettir. Tarihten korksunlar. Avrupalılar, bir memlekette intişâr eden gazete, o memleket ahâlisinin efkâr-ı umumîyesini temsil eder, itikadındadırlar. İşte bağırarak söylüyoruz ki, bu efendilerin neşriyatı Anadolu efkâr-ı umumîyesine katiyen temas bile edemez. Anadolu'nun nezîh, saf muhitine bu paçavralar tercüman olamaz. Onların bedhâhâne neşriyatını bütün kalbimizle protesto ediyoruz. Millet-i Osmanîye'nin kitle-i vâhîde halinde memlekelerini kurtarmak için çalışmasını istiyoruz. Harple en ziyade felâket çeken biz zavallı Anadolu kadınlarıyız. Beş senedir bu harbe evlâtlarımızı, kocalarımızı, kardeşlerimizi memleketin müdafası için verdik. Kendimiz toprak kazdık, öküzlerin yerine saban çektik. Sahne-i harple sırtımızla askerimizin erzakını taşıdık. Taş taşıdık. O efendilerin hanımları gibi paşa babalarımızdan kalan Büyükada'daki köşklerimizde, Şişli'deki konaklarımızda zevcelerimizle karşı karşıya oturup zevk etmedik. Ve şimdi de zevcelerimizin bol bol, kolay kolay kazandıkları paralarla tuvaletler yaparak otomobillerde gezmiyoruz. Verdiğimiz kurbanlara gözyaşları döküyoruz. Onların ruhunu şâdetmek için elimizde kalan bu mübarek toprakların müdafası yolunda erkeklerimizle beraber feda-yı câna azmettik. Bu efendilerin damarlarında Türk ve Müslüman kanı varsa memleketin selâmeti nâmına rica ediyoruz: Sükût etsinler... Eğer sükût etmeyip böyle ahlâksızca neşriyatlarında devam edecek olurlarsa gazetelerine boykot yapacağız. Gazetelerini okumadığımız gibi memleketerimize de katiyen sokmayacağız. Ve buna suret-i kat'iyede muvaffak olacağız. Bizi buna mecbur etmesinler. Çünkü ne olursa olsun, bir İslâm gazetesi hakkında boykot yapmak vicdanımıza ağır gelecek ve izzet-i nefsimize dokunacak. Fakat ne yapalım? Gazetelerde gördüğümüze nazaran Hürriyet ve İtilâf'a mensup mebusları merkez-i umumî istifaya davet ediyormuş. Buradaki maksat nedir? Bittabi uzak yerlerdeki mebuslar geç gelebilecekler, bir kısmı da bu suretle istifa ettirildiği takdirde sulh konferansının kararından evvel ekseriyet hâsıl olmayarak meclisin içtima edememesini temin etmekten başka ne fikre mahmul olabilir? Şu halde, bu felâketin müsebbibleri de memlekete bu nifakı sokan efendiler olmayacak mı? Hangi fırkaya mensup olursa olsun, muhterem mebuslarımızdan rica ediyoruz: Kendilerini mebus intihap etmekle haklarında pek büyük itimat göstermiş olan milletin emniyetini suistimal ile üç beş kişinin oyuncuğu olarak istifa etmesinler. Bu, vicdansız bir hareket olur. Bugün millet İttihat, İtilâf fırkası tanımıyor. Tekrar söylüyoruz ki fırka istemiyoruz. Fırkayı memleketimizde adeta tefrika addediyoruz. Buna sebep olan üç beş kişiye, diktatörlükleri, zulümleri, yanlış hareketleriyle memleketimizi felâkete sürükleyen En-

ver'lerden, Cemal'lerden, Talat'lardan ziyade lânet ediyoruz. Çünkü bu efendiler bilerek, akılları ererek, ilimleriyle, irfanlarıyla memleketlerine fenalık ediyorlar. Kendilerini büyüten, yetiştiren memleketleri nâmına insafa, din kardeşleri nâmına vicdana davet ediyoruz.

Sivas Anadolu Kadınları
Müdafaa-i Vatan Cemiyeti

İstanbul'un İngilizler tarafından işgali ve Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması ile milletvekillerinin tevkifi haberi Konya'ya ulaşır ulaşmaz, Konya'da büyük bir miting düzenlenmiş ve olay şiddetle kınanmıştı. Hâkimiyet-i Milliye 13 Nisan 1920 tarihli sayısında bu miting dolayısıyla çekilen aşağıdaki telgrafa geniş yer ayırdı¹⁷.

İngiliz Kuwâ-yı askerîyesi tarafından İstanbul'un bilumum devâir ve müessesât-ı millîye ve resmîyesiyle beraber en iptidâî esâsât-ı beşerîyeye mugayir bir suret-i gaddârânede cebren işgal olunduğu ve mebuslarımızdan bazılarının meclis-i millîden cebren alınarak sair birçok vatanperverân ile beraber saltanat-ı millîyeyi takdis eden medenî milletlerin yüzünü ilelebet kızartacak bir şekilde tevkif edildiğini kemal-i tessür ve heyecanla işittik. Şu tedâbîr-i zecrîye bütün âlem-i İslâm'ın kalbgâhı olan makam-ı hilâfeti ve yedi asırlık Osmanlı hükûmet ve hâkimiyetini ve kadîm Türk-Müslüman milletinin hayat ve mevcudiyetini müdafaaya azmeylemiş olan biz Türk ve Müslümanları bu azm-i kavîmizden çeviremez. Binaenaleyh yirminci asr-ı medeniyetin vaz'-ı esasını icra etmeğe çalıştığı milletlerin hürriyeti cebir ve tahakkümün izâlesi, serbestî-yi edyân ve ictihad prensiplerinin ayaklar altına alınarak yapılan şu hareket-i hak-şikenânevi vicdan-ı umumî-yi beşere ilâm ve iblağ ediyoruz.

Kavâid-i hakk u adle ve esasat-ı cemiyet-i beşerîyeye istinat eden Wilson prensiplerine müstenit bir mütareke ile esbâb-ı müdafaasından tecrit edilmiş olan millet-i Osmanîye'nin tarih-i milel ve ümemde emsali nâmesbük bir sûikasda mâruz bırakılması, beş seneden beri devam eden Harb-i umumînin esbâb ve avâmil-i esasîyesinden olarak ilân olunan "Kuvvetin zâfiyete men-i tahakkümü" veya "Zâifin kavîye karşı muhafazası" prensibi ile kabil-i te'lîf olmadığının takdirini, resmî Avrupa'nın değil, ilim ve irfan, fikir ve iz'an sahibi Avrupa ve Amerika vicdan-ı umumîyesine tevdi eyler ve bu hadiseden tahaddüs edecek vakayî ve mesuliyet-i azîme-i tarihîyeye nazar-ı dikkat-i beşerîyeyi celbederiz.

Hilâfet, hükûmet ve mevcudiyetimizi muhafaza uğrunda mücahedemizin meşrûiyet ve kudsiyeti en müşkil anlarda bile inayet ve teufikat-ı samadanîyeye mazharîyetimizi mübeşşerdir.

¹⁷ 13 Nisan 1920 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesi.

(*Miting ve Belediye Reisi Vehbî, ulemâdan Ali Kemal, ulemadan Tahir, etibbâ-yı askerîye mütekaiddi ve meclis-i idare azâsından Yusuf Ziya, meclis-i umumî azâsından Yusuf Ziya, meclis-i umumî azâsından Hilmi, Ticaret Odası Reisi Mehmed, belediye azâsından Hilmi, Ticaret Odası reisi Mehmed, belediye azâsından Mehmed Said, Gayret gazetesi müdürü, belediye hukuk müşaviri, vükelâ-yı deâvîden Refik, Ümrân şirketi müdürü, Türk Ticaret Bankası müdürü eşrafftan Mutyabzâde Rifat, belediye azâsından Bakkalbaşı-zâde Şemşeddin, Bakkaliye şirketi Müdürü Mustafa, sultanî muallimlerinden Arif, Rençber şirketi müdürü Ahmed Hıfzı, vükelâ-yı deavîden Eyüp Sabri, Belediye Mühendisi Ethem İzzet, meclis-i umumî azâsı ve tüccardan Yusuf, tüccardan Hacızâde Mehmet Ali...*)

23 Nisan 1920 de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi 28 Nisan 1920 tarihli sayısında bu açılışı (Büyük Millet Meclisi) başlığı ile şöyle verdi¹⁸:

(*Geçen nüshamızda yazmış olduğumuz vechile Nisan'ın yirmi üçüncü cuma günü Büyük Millet Meclisi ne kadar vakur ve müdebedeb ise o kadar da kalbî ve samimî merasim ile açılmış, o gün Ankara şehri hakikaten tarihî bir vak'a'ya sahne olduğu gibi bu vâkıa ile Osmanlı tarihine dahi kıymet ve ehemmiyeti çok yüksek yeni bir sahife ilâve olunmuştur. Uzun ve cihanşümül bir harbin bunca fedakârlıklarından sonra vatanın maruz bırakıldığı tehlike-i inhidam u indiras karşısında milletin mütehid ve azimkâr bir harekete en yüksek derecesinde bir kabiliyet-i hayatiye göstermesi yalnız bizim tarihimiz için değil, bütün insanîyet tarihi için büyük bir vak'a-i inkilâbiye addolunsa yeridir. Harb-i umumînin hayat-ı insanîyette husûle getirdiği yeni cereyan, milletlerin hürriyet ve istiklâl haklarının daha bâriz bir şekil alması suretinde tecelli etmiştir. Onun içindir ki bugün cihanın bütün kavimleri hürriyet ve istiklâl his ve hareketleri içinde çalkalanıp duruyor. Asırlardan beri istiklâl ve hâkimiyette yaşamış olan milletimiz için böyle bir hengâmede, hususıyla kendisine göre en hayatî maddeler olan istiklâl ve hâkimiyeti tehlikede görünürken, asabiyet ve heyecanla harekete gelmemek mümkün olmazdı. İşte Büyük Millet Meclisi böyle ve bu kadar mukaddes bir heyecan ve asabiyetin mahsûl-i güzînidir.*)

Bir ay zarfında ve fevkalâde bir surette icra kılınan intihabat neticesinde taayyün eden mebuslar peyderpey Ankara'da toplanıyorlar, işgal ve esaret altına geçen ve dehşetli bir taziyik altına alınan İstanbul'dan kaçabilen diğer mebuslar dahi yine Ankara'da onlara iltihak ediyorlardı. Nihayet Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan Cuma günü küşâd edilmesi karargir olarak o gün mebusân-ı kirâm ile beraber küçük büyük bilumum memurîn-i hükûmet ve eşraf-ı ahali-yi memleket Hacı Bay-

¹⁸ 28 Nisan 1920 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesi.

rak Veli Cami-i şerifinde toplanmaya müsâraat ve bir cemat-i kübrâ ile cuma namazının edasından sonra önde lihye-i saadet ve sancak-ı şerifi hâmil bir heyet-i ulemâ ve meşâyih tekbir ve tehliller ile kulüb-ı müminine ruhânî feyzler saçtıkları ile Büyük Millet Meclisi dairesine muvâsalat olunmuştur. Meclis-i Âlî'nin kapısında belîğ bir dua ile kurbanlar-zebhini müteakip herkes içeriye dahil olmuş ve lihye-i saadet ile sancak-ı şerif kemâl-i ihtirâm ile kürsi-yi riyaset üzerine vaz'olunarak zaten cami-i şerifte başlamış olan hatm-i Kur'an ile Buhârî-yi şerif kıraatinin son kısımları yümnen orada ikmak edilmiş ve buna da hal ve zamanın muktezâsına tamamen mutabık bir duayı müteakip Reis Sinop mebusu Şerif Bey riyaset mevki'ine çıkmasıyla Büyük Millet Meclisi açılmıştır.

Büyük Millet Meclisi'nin birinci ictimainı aynen ve pek ziyade şâyân-ı dikkat beyanata sahne olan ikinci ictimainı da aksâm-ı mühimmesi itibariyle telhisen ikinci ve üçüncü sahifelere dercediyoruz. Bugün burada ilâve edeceğimiz bir şey varsa o da Büyük Millet Meclisi'nin mesâi-yi vatanperverânesinde muvaffak bil-hayr olması temenniâtını tekrardan ibaret olacaktır.)

Hâkimiyet-i Milliye'nin 28 Nisan 1920 tarihli sayısındaki bir önemli haber de İstanbul Hükümeti'nin Harbiye Nazırı Fevzi (Çakmak) Paşa'nın gizlice Anadolu'ya geçerek, 27 Nisan'da Ankara'ya geldiği Ankara İstasyonunda Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal (Atatürk) ve pekçok mebus tarafından törenle karşılandığı, Fevzi Paşa'nın doğrudan Meclis'e gelerek İstanbul'un işgali hakkında herkesi üzen ve ağlatan bir konuşma yaptığıdır.

Hâkimiyet-i Milliye, zor şartlar altında bir hamle yaparak 47'nci sayısı ve 18 Temmuz 1920 tarihinden sonra haftada üç gün çıkmaya başladı. Bu sıralarda Ankara'da bir gazete daha çıkmaya başlıyordu. İstanbul'da yayınlanan Yeni Gün gazetesi sahibi Yunus Nad (Abaloğlu) Anadolu'ya geçerek Ankara'ya geldi. 1 Ağustos 1920 gününden itibaren (Anadolu'da Yeni Gün) adıyla, gazetesini çıkarmaya başladı. İlk günler Ankara'da Vilayet Matbaası'nda basılan Anadolu'da Yeni Gün, cumartesi dışında hergün çıkıyordu. Yunus Nadi gazetesi için İstanbul'dan mürettepler (dizgiciler) getirmişti. Bunlardan birkaçı Hâkimiyet-i Milliye'ye verildi¹⁹.

1920 yılı Eylül ayında Eskişehir'de Yeni Dünya adında gündelik bir gazete çıkmaya başladı. Gazeteyi Çerkes Etem destekliyor ve Rusya'dan yardım görüyordu. Söylenenlere göre Eskişehir'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin halktan toplanan paraları ile Eskişehir'de iyi bir durumda olan

¹⁹ Enver Behnan Şapolyo, a.g.e. s. 124.

Ticaret Matbaası satın alınmış, Çerkes Ethem'in emriyle bolşeviklik propogandası yapmak üzere gazeteci Arif Oruç'a verildi. Aynı yılın aralık ayında Yeni Dünya gazetesi Ankara'ya getirildi. Çerkes Ethem, olayından sonra onun ihanetini paylaşan Yeni Dünya'ya el konularak, dizgi kasaları ve makinaları Hâkimiyet-i Milliye gazetesine devredildi²⁰.

Atatürk, Hâkimiyet-i Milliye'ye hergün çıkartmak kararındaydı. Yeni Dünya Matbaası'nın Hâkimiyet-i Milliye'ye devrinden sonra bu mümkün olabilirdi. Gazetenin 100. sayısı 22 Ocak 1921 de çıkmış, ondan sonra yayınına iki hafta ara verilmişti. Gazeteci Ömer Sami Coşar bundan sonrasını şöyle yazıyordu²¹.

(Matbaa makinesi, Taşhan karşısındaki Velihan'ın ahırına yerleştirilmişti. Bu ahır kova kova su dökerek temizlemeye çalışmışlar, harf kasalarını da bir köşeye dizmişlerdi. Yeni makinenin yanında Vilâyet Matbaası taş devrinden kalma bir yaratığa benziyordu. Hele yeni makinenin bir gaz motoru vardı ki, bunun yardımı ile sahifeleri basabiliyor, elle çevirmeye lüzum kalmıyordu. Ahırın biraz ötesinden dar merdivenlerle çıkılan iki oda. Yıllar boyu kimbilir kimler yatmış buralarda? Odalardan biri gazetenin yazı odası, diğeri de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin merkezi.

Anadolu'nun bu tarihî hanım ahır mürettephane olduğu sıralardaydı. Mustafa Kemal Paşa yatıp kalktığı istasyondaki binada Hüseyin Ragıp'ı (Baydur) karşısında oturmuştu.

"HÂKİMİYET-İ MİLLİYE"yi hergün çıkaracağız. Bununla sen meşgul olacaksın. Hergün de oraya başmakale yazacaksın!"

Ankara, çete devrinden muntazam ordu kurma yoluna yeni girmiş, bir ay önce de I. İnönü Zaferi'ni kazanmıştı. Daha önünde nice bâdireler vardı. Gene de Mustafa Kemal o andan itibaren gazetesi ile ana fikirlerini yayarak devletin, yeni rejimin temellerini atmak azmindeydi. Fikrini açıkladığı Hüseyin Ragıp, meşrutiyetin yetiştirdiği genç kıymetlerden biriydi. Tarih, coğrafya öğretmenliği yapan, lisan bilen bu genç vazifeyi kabule hazırды fakat benimsediği inkılâp fikirlerine rağmen bir ihtilâlcı değildi. İleri bir şart sürmüştü:

"— Paşam, sizden direktif almak şartıyla başmakaleleri imzam altında yazarm. Fakat sizin bunları görmeniz şartıyla!"

²⁰ Ömer Sami Coşar, a.g.e. s. 128-129.

²¹ Ömer Sami Coşar, a.g.e. s. 130, Ayrıca bk. Naşit Hakkı Uluğ, Hemşehrimiz Atatürk, s. 95, İstanbul, 1973.

Mustafa Kemal kabul ediyordu. Ve 6 Şubat 1921 sabahı, Velihan'ın ahırını gürültüye boğan makineden HÂKİMİYET-İ MİLLİYE'nin ilk günlük nüshası çıkıyordu. O sabah güneş daha yeni yükselmmişti ki, şehirde mevcut tek otomobil hanın avlusuna kadar giriyordu. Mustafa Kemal gelmişti. Köhne merdivenin her basamağı, çizmelerinin altında ayrı ayrı ses vermişti. Yazı İşleri odasında iskemlelerden birine ilişmiş, günlük başlayan gazetesinin bu ilk nüshasını bir müddet sevinçle seyretmişti. Öylesine mesuttu ki! Tek yapraklı da olsa şu gazete ile, çok karışık bir manzara arzeden Meclise de istikâmet verebilecekti.

Bu defa (cumartesienden maada hergün neşrolunur) cümlesini başlığına yerleştiren HÂKİMİYET-İ MİLLİYE'de bir değişiklik daha vardı. Başyazarının Hüseyin Ragıp olduğu da ilân ediliyordu. Ankara Hükûmeti temsilcilerinin dâvet edildiği Londra Konferansı hakkında olan başyazarının altında da Hüseyin Ragıp'ın imzası bulunuyordu. Gazete, günlük intişarını da şöyle bildiriyordu:

"HÂKİMİYET-İ MİLLİYE iki senelik mücaheden sonra bugünden itibaren yeomi olarak ve karilerinden mazhar olduğu teveccühe daha lâyük bir surette intişara başlıyor. Hâkimiyet-i Milliye karilerinin bu muhabbet ve teveccühüne istihkak için tekemmülüne ait bütün tedbirlere tevessül edecektir. Bunun için karilerini Hükûmeti Milliyenin dahili ve harici siyasette takip edeceği hareket ve icraatından muntazaman haberdar edecek ve devrin edebi, ilmî ve fennî cereyanlarını mütehasşis imzalarla sahifelerinde nakleyecektir. Hâkimiyet-i Milliye, bütün sevahilimizde Paris, Roma, Berlin, Budapeşte, İsviçre ile Amerikada da muhabirler temin etmiştir. Bu tedarikanın gazeteye verebileceği kemali şimdiden söylemekten ziyade zaman ile göstermeyi daha muvafık buluyoruz. Tevfik Allah'tandır."

O günleri yaşayan gazeteci ve yazar Enver Behnan Şapolya da şunları söyler²²:

İşte bu sıralarda, İstanbul'dan kaçıp gelen Ziya Gevher Etili, Hâkimiyet-i Milliye yazı işleri müdürü oldu. Gazetenin kadrosu da tamamlandı. Baş mürettipliğe Ahmed Uhus, geldi. Mahiyetinde altı mürettip vardı. Muhabirliğe Ali Baba, İhsan Beyler bakıyordu. Bu kadro ile Hâkimiyeti Milliye mükemmel bir surette çıkmaya başladı. Gazeteye can veren Ziya Gevher Bey oldu. Ankara'da bulunan mebuslar ve münevverler Hâkimiyet-i Milliye'ye çok değerli yazılar yazdılar..

1922 yılında Hâkimiyet'e girmek için arkadaşım Kemaleddin Kamu beni Ziya Gevher'e takdim etti. Ziya Gevher beni karşısına alarak dedi ki: "Gazetecilikte birinci şart, hadiseleri günü gününe takip etmek, ikinci şart da havadisi almak için kapıdan kovulursan bacadan girip havadisi alacaksın. Haydi, hayırlı olsun!" dedi..

²² Enver Behnan Şapolyo, a.g.e. s. 197.

6 Şubat 1921 tarihinden itibaren günlük olarak yayınlanmaya başlayan Hâkimiyet-i Milliye, giderek makinalarını yeniledi, yazı kadrosunu genişletti. O günlerde Ankara'da yayınlanmakta olan Yunus Nadi'nin çıkarıldığı (Yeni Gün) Gazetesinden ayrı olarak, Konya'da çıkmakta olan (Öğüd) Gazetesi de 7 Temmuz 1922 gününden itibaren Ankara'da günlük olarak yayını sürdürdü²³. Bu üç gazete, Millî Mücadele boyunca yayınlarına ara vermeden her gün taze bir heyecanla milletin mücadele gücünü arttırdılar.

Hâkimiyet-i Milliye Büyük Zaferden sonra da yayınıyla yeni Türkiye'nin kurulmasında görev alıyordu. O günlerde Hâkimiyet-i Milliye kadrosunda yer alan yazar Yakup Kadri Karaosmanoğlu hatıralarında şöyle der²⁴:

İstilâ orduları topraklarımızdan çekileli henüz birkaç ay olmuştu. Ankara bir kerpiç ve tezek yığınından ibaretti. Hâkimiyet-i Milliye'nin yazı ve idare merkezi dört direk üstüne kondurulmuş iki derme çatma odasıyla bir leylek yuvasını andırıyordu. Lâkin biz bu leylek yuvasında kendimizi kartallar gibi kuvvetli buluyorduk. Ne memleketin harap, geri ve perişan halî, ne şahsî tedirginliklerimiz, sıkıntılarımız, mahrumluklarımız bize zerre kadar fütur vermiyordu. Hatta biraz evvelki Millî Mücadele devrinin yorgunluklarından, bitkinliğinden bile tamamiyle kurtulmuş, yeni ve daha çetin bir mücadeleye atılmak şevki içinde kanat çırpıyorduk. Biz Hâkimiyet-i Milliye'nin kırık ayaklı masaları başında kendimizi böyle bir hamleye de hazır buluyorduk..”

Hâkimiyet-i Milliye, Cumhuriyet'ten sonra 1934 yılına kadar aynı adla Ankara'da yayını sürdürdü ve 4794 sayıdan sonra adını (Ulus) olarak değiştirdi. Ulus gazetesi Yeni Ulus, Halkçı adlarıyla da yayınlandı. Yayınına zaman zaman ara verdi. Tekrar eski adına döndü. Şimdi de aynı adla yayınına devam etmektedir.

²³ Mehmet Önder, a.g.e. s. 25.

²⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ulus'a Dönüş, 18 Haziran 1955 tarihli Ulus (Ankara) gazetesi.